

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

“การสร้างอาคารสมัยใหม่นี้เป็นเกียรติของผู้สร้างเพียงคนเดียว แต่โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อิฐเพียงแผ่นเดียวก็มีค่าควรที่เราจะได้ช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดลูโซทัย อยู่ธยาและรัตนโกสินทร์แล้วประเทศไทยก็ไม่มี ความหมาย” พระดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2504 จากพระราชดำรัสฯ ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การรักษามรดกทางวัฒนธรรมคือ การรักษาชาติ ถ้าเราสูญเสียวัฒนธรรมก็เท่ากับเราสูญเสียชาตินั่นเอง ฉะนั้นการที่จะให้วัฒนธรรมไทยดำรงอยู่อย่างมั่นคงคู่ชาติไทยได้ ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจาก ประชาชนชาวไทยผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมไทยช่วยกันจรรโลงพัฒนาชาติให้คงความเป็นชาติไทย ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ดำรัสว่า “อิฐเพียงแผ่นเดียวก็มีค่าควรที่เราจะได้ช่วยกันรักษาไว้” เปรียบเหมือนวัฒนธรรมไทยเป็นของคนทั้งชาติ จึงควรมีการร่วมมือกัน อนุรักษ์ พัฒนาให้เจริญงอกงามทัดเทียมอารยะประเทศ (นิคม มูลิยะคามะ, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด อาทิ กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา กลุ่มมรดกโลก กลุ่มวัฒนธรรมขอม กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ระดับสากล (ภาคตะวันออก) กลุ่มรอยัลโคสต์ (ภาคใต้ตอนบน) และกลุ่มอันดามัน (ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน) (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

และยังสอดคล้องกับกรอบการวิจัยที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.)ให้ทุนอุดหนุนปีงบประมาณ 2555 (15 กลุ่มเรื่องเร่งด่วน) หนึ่งในนั้นคือ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายใต้แผนยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2554-2555) ได้สะท้อนภาพความสำคัญอย่างชัดเจนของการกำหนดและขับเคลื่อนเชิงนโยบายการท่องเที่ยวบนฐานความรู้ในการส่งผลสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์บนฐานความเชื่อที่ว่าหากผลการวิจัยสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อเชิงบวกอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของชาติในอนาคต โดยขอบเขตสาขาการท่องเที่ยวที่สนับสนุน (Tourism Sectors) เน้นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพของชาติทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของการท่องเที่ยวในอนาคตที่ว่ากระแสความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม กำลังได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและมีแนวโน้มมากขึ้นแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ถูกเปลี่ยนถ่ายเข้าสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวมอย่างเป็นลำดับและกำลังปรับเปลี่ยนสภาพไปสู่การจัดการที่คำนึงถึงขีดความสามารถการรองรับของ

ธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรของพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสำคัญจึงเป็นโอกาสในการสร้างเอกลักษณ์และตราสัญลักษณ์สินค้าทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมและธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับสากล(กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556)

ตั้งนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงได้ยกตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี นั่นคือชุมชนริมน้ำจันทบูรซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนและญวนอพยพตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นต่อมาได้พัฒนา มาเป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าของจันทบุรีที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนใหญ่ เป็นที่พักอาศัยและร้านค้าของชุมชนที่มีอายุเกือบร้อยปี มีลักษณะเป็นตึกแถวโบราณมีลวดลายไม้จำหลักอ่อนช้อยงดงาม อยู่ตามบานประตูหน้าต่างและมุมอาคาร ซึ่งจะพบรูปแบบเรือน ขนบผังชิงปะปนอยู่ด้วย เพราะชาวจันทบุรีได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับค้าขายกับชาวต่างประเทศเมื่อสมัย ร. 5 ลักษณะการฉลุลายของช่างฝีมือชาวจันทบุรีจัดได้ว่ามีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครโดยเฉพาะการจำหลักฉลุช่องลมเป็นภาพจำหลักนูนรูปหัวพยัคฆ์สอดแทรกอยู่ตามกิ่งเครือเถาหรือความคมเฉียบของลายที่แฝงไปด้วยความอ่อนช้อยของลายจำหลัก ย่านท่าหลวงจึงถือว่าเป็นย่านประวัติศาสตร์ของ จ.จันทบุรี นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ยังมีความสำคัญต่อบทบาทการค้ากับต่างประเทศของจันทบุรีในยุคนั้น คือเป็นจุดที่เรือบรรทุกสินค้าของป่าที่รวบรวมมาได้จากป่าแถบตะเข้ยนทอง น้ำซุ่น คลองพลู วังแฉ่มในบริเวณ เขาคิชฌกูฏและ เขาสอยดาว จะล่องลงมาตามลำน้ำจันทบุรีและมาเทียบท่าที่ตลาดท่าหลวงโดยมีกลุ่มชาวชองซึ่งเป็น ชนพื้นเมือง เดิมที่อาศัยอยู่ในแถบที่อกเขาในจันทบุรี ระยองและตราด เป็นแรงงานในการจัดเก็บของป่านำมาจำหน่ายในตัว เมืองจันทบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2451 จึงได้ประกาศให้พระราชบัญญัติสุขาภิบาลที่ตำบลตลาดเมืองจันทบุรีเป็น แห่งแรกในเขต จันทบุรี ในปัจจุบันลักษณะทางกายภาพของท่าหลวง-ตลาดล่างยังปรากฏให้เห็นวัฒนธรรมการตั้งบ้าน เรือนหรือ ร้านค้าที่ หันหลังให้แม่น้ำ หันหน้าเข้าสู่ถนนบ้านเรือนเป็นเรือนติดดินนิยมสร้างเป็นเรือนหลังใหญ่ทรงจั่วใช้วัสดุ ในท้องถิ่น ก่อสร้าง อาทิ ไม้แฝก ใบจาก นิยมยื่นชายคากออกมาเพื่อเป็นร้านค้าติดระเบียงทางเดิน ด้านหน้าตาม ลักษณะที่ พักอาศัยกิ่งพาณิชยอันเป็นลักษณะวัฒนธรรมการค้าขายของชาวจีน อาคารพักอาศัยและร้านค้า ย่านท่าหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมาก ควรจะมีการอนุรักษ์ไว้เพื่อการท่องเที่ยวหรือทำโฮมสเตย์ ปัจจุบันยังมีกองถ่ายละคร และกองถ่ายภาพยนตร์ รวมทั้งภาพยนตร์โฆษณามาใช้โลเกชั่นบริเวณนี้ อาทิ ละคร อยู่กับก๋ง โฆษณารังนกสก็อต ดุติตุ ดูเธอทำ จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่าชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิตและจิตใจ ของชาวชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานจากบรรพบุรุษ เช่น ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี” นี้จึงเป็นโครงการวิจัย ที่จะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม รวมถึงพื้นที่อันสวยงามและทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม ให้มีความยั่งยืนสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 2.1 เพื่อสำรวจบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

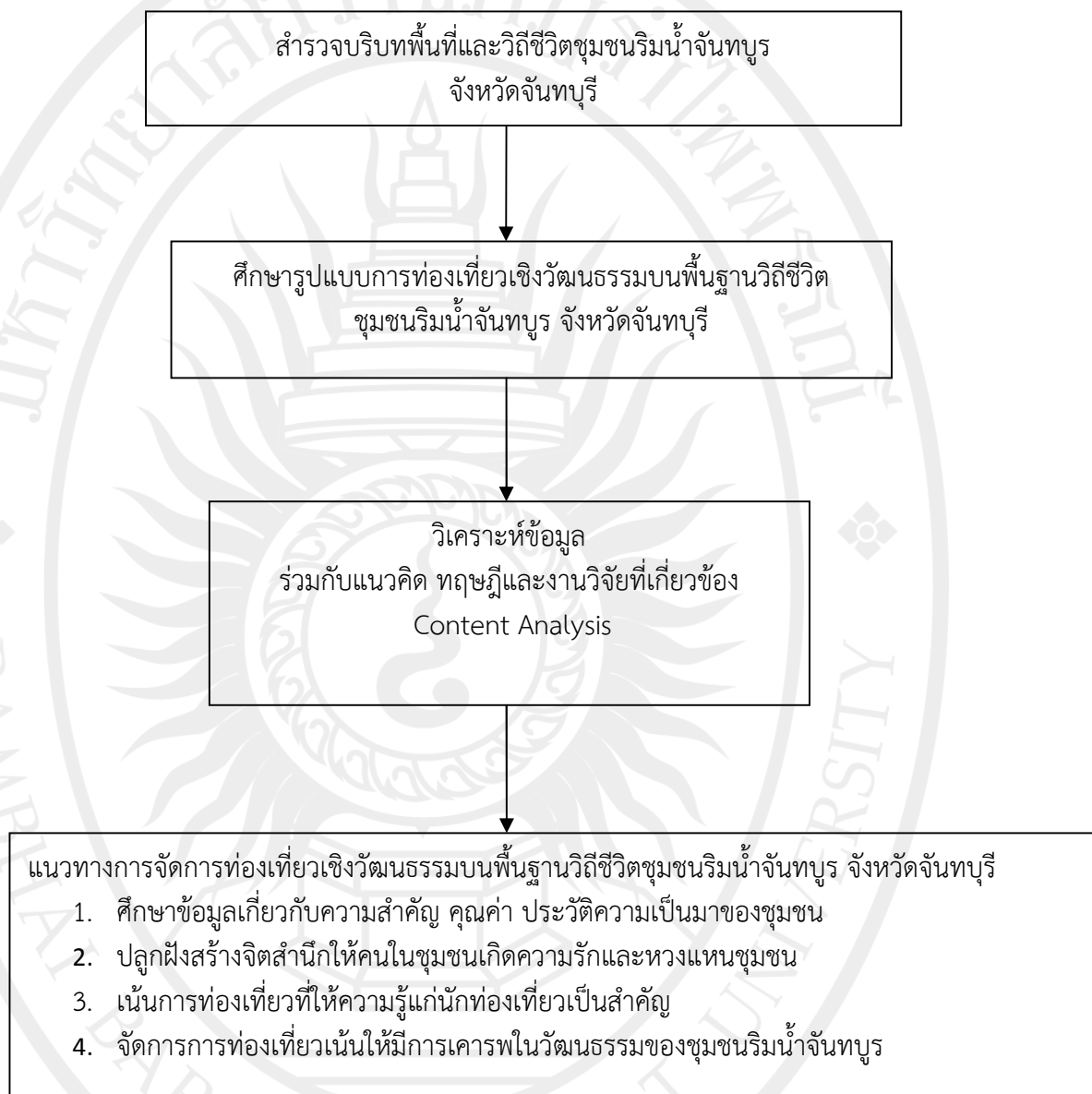
การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เกี่ยวกับ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี โดยการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัย ดังนี้

- 3.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ชาวชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่
ชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 3.2.1 บริบทพื้นที่และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
 - 3.2.2 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 3.4 ขอบเขตด้านเวลา
เดือนพฤษภาคม 2556 – กุมภาพันธ์ 2557 เป็นระยะเวลา 8 เดือน

4. คำถามงานวิจัย

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ควรเป็นอย่างไร

5. กรอบแนวความคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 การจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการในทุกขั้นตอน

6.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง ภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม ซึ่งชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรเองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติและวัฒนธรรมต่างๆและเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ของชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรที่แสดงถึงการผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เป็นพัฒนาการของสังคมมนุษย์ และการตั้งถิ่นฐานผ่านกาลเวลา และเป็นสิ่งที่เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและแรงขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ที่สืบเนื่องกันมาของชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร

6.3 ชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี

(Chanthaboon Community, Chanthaburi) หมายถึง ชุมชนเก่าแกริมน้ำจันทบุรีด้านตะวันตกแต่เดิมรู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า"บ้านลุ่ม" ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนและญวนอพยพตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าของจันทบุรีที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเก่าแก่

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง คือ ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี

- ชาวชุมชนทราบถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี
- ชาวชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ รัก และหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนริมน้ำจันทบูรมากขึ้น
- ชุมชนริมน้ำจันทบูรยังคงความเป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ยังคงสภาพเดิมไม่เสื่อมโทรม
- ชุมชนริมน้ำของจังหวัดจันทบุรีได้รับการปกป้อง อนุรักษ์และพัฒนาเพื่อความยั่งยืนสืบไป

7.2 ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดจันทบุรีสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์ใช้ ในการกำหนดกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ และนโยบาย ของหน่วยงาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ พัฒนาและประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ชุมชนริมน้ำจันทบูร ให้มีความยั่งยืนสืบไป ภายใต้การมีส่วนร่วมของ สมาคมส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยว, องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลภายในจังหวัดจันทบุรีหรือพื้นที่ใกล้เคียง

- รัฐบาลสามารถออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อคุ้มครองทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม เช่น ออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม โดยมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน ฯลฯ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตอันทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ให้ยาวนานที่สุด

7.3 ประโยชน์ทางวิชาการ

- ผลงานวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ในจังหวัดอื่นๆต่อไป
- ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงลึกของชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ถูกเก็บรวบรวมในงานวิจัยชิ้นนี้ สามารถเป็นประโยชน์ต่อสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดจันทบุรี เทศบาลทุกเทศบาลในจังหวัดจันทบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลในจังหวัดจันทบุรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดจันทบุรี รวมถึงนักวิชาการ หรือบุคคลที่สนใจ ในการขยายผลในการศึกษาที่เกี่ยวข้องครั้งต่อไป
- สามารถนำแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการกำหนด วางแผน นโยบาย ของหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดจันทบุรี และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดจันทบุรี